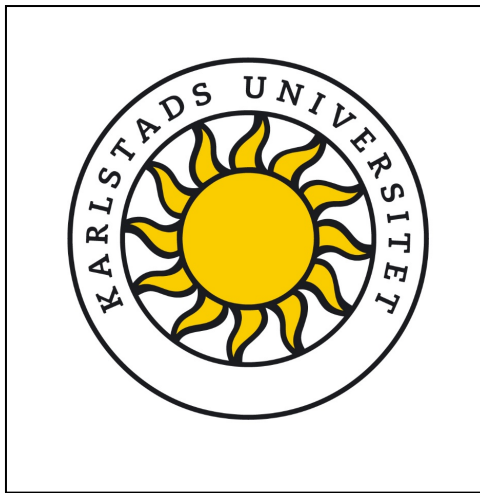

Breddad rekrytering

**Nya metoder för framgångsrika studier för studenter med
behov av särskilt stöd**

Kristin Gustafsson & Eva Svensson, Risk- och miljöstudier,
Karlstads universitet

2019-11-17

Projektet är finansierat av Include, www.include.nu

Bakgrund

Breddad rekrytering för universitetsstudier är ett viktigt mål, både av demokratiska skäl och för att andelen högskoleutbildad arbetskraft växer. Varje år ansöker ett stort antal studenter om särskilt pedagogiskt stöd med anledning av en dokumenterad fysisk eller psykisk funktionsnedsättning; 2017 hade 374 studenter och 2018 428 studenter beviljats särskilt stöd vid Karlstads universitet¹.

Mörkertalet, dvs. studenter med eller utan dokumenterad diagnos som inte söker stöd, kan erfarenhetsmässigt bedömas vara stort. Vi kan också räkna med att antalet studenter med behov av särskilt pedagogiskt stöd kommer att öka. Dels på grund av strategin om breddad rekrytering, dels eftersom grund- och gymnasieskolor (inklusive motsvarande utbildningar) har ökat sin pedagogiska kompetens på området, vilket bidrar till att fler elever kan bli behöriga till högskolestudier.

Studenter med olika funktionsnedsättningar möter som regel både många och stora utmaningar för att framgångsrikt genomföra sina universitetsstudier. I den europeiska studien Eurostudent V (Universitets- och högskolerådet 2015) där svenska studenter med funktionsnedsättning besvarat enkät om studiesituationen, anger två tredjedelar av studenterna att funktionsnedsättningen är ett hinder för deras studier. Det är dock stor variation mellan olika funktionsnedsättningar och för studenter med NPF-funktionsnedsättning och psykiska besvär är det 9 av 10 som upplever att funktionsnedsättningen hindrar studierna.

Lärare ställs inför svåra utmaningar i att anpassa och göra flexibla lösningar, och likväl kräva motsvarande leveranser och kunskapsnivå av de studenter som åtnjuter anpassningar (Eriksson-Gustavsson & Holme 2009). Mötesplatser och tid för lärarna att samtala om detta behövs (Andersson m.fl. 2018). Anpassningar för att minska hindren för personer med funktionsnedsättningar kräver ökade resurser, attitydförändringar och ökad kompetens hos lärare och andra funktioner på lärosätet (Andersson m.fl. 2018).

Undervisningsformer och kursmål är som regel utformade på sätt som rimmar illa med förutsättningarna hos studenter med funktionsnedsättningar. Till följd av detta uppstår många gånger situationer som är frustrerande för både studenter och lärare. Det särskilda pedagogiska stödet som kan erhållas från universitetet är i allmänhet utformat och situerat på central nivå, och sällan tillräckligt för de många olika situationer som studenter med funktionsnedsättningar har att hantera i sin vardagliga studiesituation. Det centrala stödet är inte heller anpassat efter de olika utbildningarnas utformning. Det finns alltså ett behov av att utveckla metoder på ämnena för att på bra sätt kunna möta studenter med särskilda behov i olika konkreta undervisningssituationer.

I detta projekt har vi tittat på hur man kan utforma stöd i några konkreta situationer för studenter med särskilda behov, särskilt NPF-funktionsnedsättningar, inom ramen för ett kandidatprogram, Miljö & Säkerhet, vid Karlstads universitet.

Förstudien

Under våren och hösten 2017 genomfördes en förstudie (Gustafsson et al. 2018) för att samla in information om befintliga resurser och stöd på KAU, samt kunskap och erfarenhet från lärare verksamma vid en gymnasieutbildning i Karlstad, IMAS, för elever med Aspergers syndrom, högfungerande autism eller autismspektrumdiagnos (ASD).

---

¹ Uppgift från Birgitta Lindell, Samordnare av särskilt pedagogiskt stöd, Karlstads universitet

Förstudien genererade några viktiga insikter och slutsatser. Först och främst kan konstateras att förbättringar i tydliggörande pedagogik gagnar alla studenter, inte bara dem med dokumenterad funktionsnedsättning. Ökad tydlighet vad gäller information, i undervisning och handledning underlättar för samtliga studenter. Strukturer och rutiner både underlättar lärarnas arbete, och ökar studenternas möjligheter att genomföra framgångsrika studier. En annan viktig erfarenhet var att det underlättade för lärarna och det pedagogiska arbetet om problem kunde identifieras i början av utbildningen, och därmed hanteras strategiskt och konsekvent istället för att förlita sig på ad hoc-lösningar under resans gång. Rutiner för långsiktigt kollegialt sam- och utvecklingsarbete är med andra ord viktigt, liksom insikten att det behövs såväl långsiktiga strukturella förändringar som enkla lösningar på kort sikt.

Genom förstudien identifierades också en rad åtgärder att arbeta vidare med. Flera av dessa har vi tagit med oss till detta projekt.

Projektet

Projektet har haft två vägledande idéer. För det första att stöd och anpassningar behöver göras i den ämnesnära, vardagliga studiesituationen. För det andra att tydliggörande pedagogik och anpassningar gagnar hela studentgruppen. Tidigare studier betonar vikten av att utveckla den generella pedagogiken och på så vis göra utbildningen mer tillgänglig för alla (Andersson m.fl. 2018, Häggbom 2015). Projektet har utarbetat och testat konkreta sätt att göra anpassningar och ge stöd till studenter på kurs- och programnivå. Dessa anpassningar och stöd har i flera fall kombinerats med det riktade stöd som ges genom centrala stödfunktioner på lärosätet.

Den teoretiska utgångspunkten i projektet har varit Ulrika Aspeflos Big Five som listar fem förmågor som kräver extra insatser när det gäller studenter med NPF-funktionsnedsättning (Aspeflo UÅ);

- Procedurförmåga, såsom att hitta, förstå och sortera information.
- Begreppslig förmåga, såsom att förstå och använda olika begrepp.
- Analysförmåga, såsom att förstå och jämföra samband, hitta lösningar på olika problem och förstå olika perspektiv.
- Metakognitiv förmåga, såsom att förstå, beskriva och värdera källor samt egna och andras arbeten.
- Kommunikativ förmåga, såsom att förmedla information och instruera andra.

Dessa Big Five förmågor återfinns mer eller mindre uttalade i de flesta kursplaners lärandemål.

Metodiskt har vi arbetat med att iscensätta några konkreta åtgärder inom ramen för ett kandidatprogram, Miljö & Säkerhet, vid Karlstads universitet. Vi har följt upp åtgärderna med egen reflektion, diskussioner i lärarlaget samt intervjuer med ett par studenter och någon lärare för att få klarhet i hur väl åtgärderna har fungerat, respektive inte fungerat.

De åtgärder vi har genomfört är:

- Arbete med tydliggörande och information
- Ansvar och kommunikation i lärarlaget
- Flexibel examination
- Stöd vid uppsatsskrivande
- Skrivprogression

Arbete med tydliggörande och information

Högre studier kräver en hög grad av självständighet vad det gäller att söka information om kurser och moment och att organisera sitt arbete. Detta är för många en svår omställning från gymnasiet och för studenter med NPF-funktionsnedsättning är detta ofta en extra utmaning. Många av dessa studenter har behov av extra tydlighet eftersom de har svårt att ta in och sortera information, något som i Big Five benämns Procedurförmåga.

I projektet har vi arbetat med att på olika sätt skapa mer tydlighet och förutsägbarhet. Principen för dessa åtgärder har varit att vara tydlig och konsekvent. Vi har provat att införa rutiner istället för att göra ad hoc lösningar i de enskilda fallen. Något som inte bara gynnar målgruppen för projektets insatser, utan hela studentgruppen. Ett exempel på förändringar vi gjort är att vi tidigt i programmet informerar om stödfunktioner till studenter med funktionsnedsättningar, om studenthälsans arbete samt om bibliotekets skrivhandledning. Denna information finns på kursens lärplattform, men ges också muntligt under de första veckorna. Programledaren bjuder även in de studenter som vi uppfattar behöver stöd till samtal. Att på detta sätt tidigt identifiera behov och hjälpa studenter till det stöd de har behov av och rätt till har varit framgångsrikt.

Ett annat exempel är programinformationen där vi har arbetat med tydliggörande och tillgänglighet dels genom att lägga upp all information på en programgemensam plattform, dels genom en struktur med två programträffar per år där varje årskull möter programledare, studie- och yrkesvägledare och kursadministratör. Vid dessa ges information om behörighet, valbara kurser, omexaminationer med mera. Varje månad ges också möjlighet att träffa programledaren på en fast tid kallad "programledaren på plats". Ytterligare ett tydliggörande vi gjort gäller rutiner för omexamination där vi samlat alla omexaminationer på programmet till två fasta perioder; vecka 1-2 samt vecka 33-34. Anmälan till och information om omexaminationerna samordnas av programledaren. Också dessa insatser gynnar alla studenter, men är extra viktiga för studenter med NPF-funktionsnedsättning då de får många möjligheter till förtydligande och till att ställa frågor och få hjälp med struktur och organisering.

Erfarenheten av de kommunikativa och tydliggörande insatserna är övervägande goda. Studenterna uttrycker trygghet, att de får svar på sina frågor och information om vad som gäller. Personalen upplever att studenterna i högre utsträckning tillägnat sig kunskap om vad studierna kräver och tar ansvar. Men här finns utmaningar också. Det kan bli för mycket information, och det gäller att hitta balans i tydlighet – överinformation. Vi ser också att det behövs fortsatta diskussioner i lärolaget, då alla lärare kan ha svårt att enas om samma rutiner, och att pedagogiska synsätt varierar. När vi har försökt enas om att göra lika kring kurshemsidor, studiehandledningar och annat har det blivit tydligt hur olika vi ser på lärande och på studenterna, och inte minst på studenter med funktionsnedsättning. Ur diskussionerna har det kommit mer nyanserade samtal om hur vi ger stöd till alla studenter att utveckla självständighet i att ta sig an en uppgift – förstå den, tänka ut hur de ska läsa den, strukturera arbetet osv.

Ansvar och kommunikation i lärolaget

När vi började arbeta med genomförandet av förstudiens åtgärdsförslag upptäckte vi snabbt att vi inte hade någon rutin för utbyte av information om studenterna, om hur det gick på kurser och så vidare. Det där vardagliga samtalet mellan oss lärare var helt beroende av att vi råkade på varandra i fikarummet eller korridoren. Formella möten fanns, men kommunikation av denna art mellan oss

lärare skedde inte där. Detta gjorde att information om hur studenter mår, och vilka som behövt anpassningar inte alltid förmedlades. Det var också otydligt vem som hade ansvar för överförande av information och genomförande av anpassningar.

För att införa rutiner för överförande av information om stödbehov har vi under projektet prövat att träffas i lärarlaget en gång i månaden för avstämning om hur det går i kurserna, och hur det går för de studenter som av olika skäl har mycket rester eller som vi uppfattat har svårigheter av olika slag. Dessa avstämningar är inte begränsade till studenter med funktionsnedsättningar, utan kan exempelvis gälla studenter med sjukdom, sjuka barn eller skrivsvårigheter.

Vi har också tydliggjort ansvarsfördelningen mellan kursledare, lärare och andra funktioner. Kontaktperson mot universitetets studentstöd är i dagsläget programledaren.

Arbetslagets erfarenheter av dessa åtgärder är att det i och för sig är arbetskrävande med extra möten, men också resurssparande med ordning och tydlighet som det skapar för oss lärare.

Flexibel examination

Tentamenssituationen är problematisk för många av de studenter som har behov av särskilt stöd. En del av dem har rätt till extra tid, möjlighet att sitta i mindre sal eller dator att skriva på. Trots dessa anpassningar är vår erfarenhet att många misslyckas eller väljer att inte gå till tentan. Vi har därför som en del av projektet prövat flexibel examinationsform på två olika sätt.

I en av kurserna fick alla studenter möjlighet att välja att göra tentan muntligt eller skriftligt. Frågorna var samma, endast formen skilde sig åt. Erfarenheten var blandad. Studenterna upplevde det positivt att kunna välja en form som passade dem, och för många var det skönt att slippa den ångest de känner inför salstentor. Lärarna var mindre positiva. Det var krävande att ha två olika tentamensformer och det upplevdes svårt att göra bedömningen rättvis. Studenter som gjorde muntlig tenta kunde få hjälp genom följdfrågor, medan de som gjorde skriftligt inte fick denna hjälp.

En annan variant var att ge ut hemtenta vid kursstart. Studenterna kunde då se tydligt vilken uppgiften var, och att det inte fanns några överraskningar. Studenten hade då också tid att tänka, reflektera och skriva. Våra erfarenheter även av denna examinationsform är blandad. Som regel framstod tentamensformen som avstressande, då det fanns gott om tid och kunskapskraven var tydliga. Men flera studenter kände oro, hade svårt att planera arbetet och fann det svårt att skriva de mer omfattande uppgifter som dessa examinationer bestod av.

Erfarenheter från de anpassningar av examinationer som vi gjorde är att det krävs mer stöd än det vi har givit. Det kräver extra lärartid, tålamod och engagemang. Frågor om rättssäkerhet gör att man behöver vara väl förberedd och lägga mycket tid på planering av de olika formerna så att de kan anses motsvara varandra svårighetsmässigt. Anpassningarna av examinationer känns viktiga och vi hoppas kunna undersöka detta vidare.

Stöd vid uppsatsskrivande

Kandidatprogrammet Miljö & Säkerhet innehåller två uppsatsarbeten. Dels en uppsats om 8 hp på vårterminen år 2, dels en kandidatuppsats om 15 hp på vårterminen år 3. Vi har undersökt utformning av stöd för båda uppsatserna.

Uppsatsskrivande inom ramen för programmet Miljö & Säkerhet inkluderar problemformulering, skapande av ett teoretiskt ramverk, metodiskt korrekt datainsamling, metodiskt korrekt analys av

insamlad data, reflektion över undersökningens tillförlitlighet, diskuterande sammankoppling av teoretiskt ramverk och erhållet resultat samt en stringent slutsats. Med andra ord, vid uppsatsskrivande är samtliga Big Five förmågor aktiva, varvid studenter med NPF-funktionsnedsättningar har en större uppförsbacke än andra studenter att lyckas med uppgiften.

Några av de konkreta utmaningar kring uppsatsskrivande som vi, utifrån tidigare erfarenheter, har identifierat rörande studenter med särskilda behov är:

- De känner ofta stor stress och oro inför ett självständigt arbete som de uppfattar som stort och svårt. Många gånger har de också släpande restuppgifter de försöker hinna med parallellt.
- De har ofta dålig tilltro till sin egen förmåga. De flesta har misslyckats på tentor tidigare under programmet, och fått kämpa för att bli godkända på kurserna.
- De riskerar att fastna i problem och frågor, och klarar inte att "gå vidare" med andra delar av uppsatsarbetet förrän problemet / frågan har ventilerats med lärare.
- Problem att förhålla sig till att syfte och forskningsfrågor är preliminära och förändras under arbetets gång. De kan låsa sig vid att inte få färdigformulera forskningsfrågan först.
- De har ofta svårt att komma igång med att göra datainsamling och analys.
- De vill ofta skriva färdigt ett kapitel innan de går vidare med nästa, och har svårt att acceptera att skrivandet är en process som innebär att man måste skriva om textdelar allteftersom arbetet utvecklas.

Utgångspunkten för stöd till uppsatsskrivande har varit att försöka skapa trygga och avstressande förhållanden, och möjligheter för studenterna till täta kontakter med handledare och andra lärare för att kunna få snabb respons på frågor och bekräftelse på valda arbetsätt. Tanken har också varit att handledaren i ett tidigt skede ska kunna hjälpa till att vid behov snabbt styra om undersökning och skrivande innan studenten hunnit lägga för mycket arbete eller låsa sig i ett tankesätt.

Vi har haft tillgång till ett lugnt och tyst mötesrum / mindre föreläsningrum i anslutning till lärarnas lokaler. Studenter med behov av särskilt stöd har erbjudits att använda rummet under uppsatsarbetet för sitt eget arbete. Tanken är att de ska ha lugna arbetsförhållanden, samtidigt som de snabbt kan kontakta handledare / lärare för frågor och avstämning. Några studenter har valt att arbeta i rummet, och trivts bra med detta. Andra har hellre velat arbeta i hemmiljö, eftersom de har känt sig lugnare och mer avspända där. Dessa studenter har istället bett att få ha tätare avstämningar med handledare genom möten, via mail och digitala mötesverktyg.

Förutom detta specifika stöd har studenter med behov av särskilt stöd också haft tillgång till samma hjälpmedel som övriga studenter såsom skrivhandledning och några utvalda äldre uppsatser, vilka har tjänat som exempel på en uppsats kan se ut. Vi har också rekommenderat studenterna att delta i den skrivhandledning som organiseras av biblioteket centralt på KAU.

Resultatmässigt har det varit fråga om blandad framgång. Om man mäter rent "statistiskt" kan man säga att en av fem uppsatser har blivit klar och godkänd inom ramen för kursens idealtid. Ytterligare tre har blivit klara och godkända till första uppföljande framläggningsseminarium eller inom den aktuella kursens termin. Vad gäller den sista uppsatsen förefaller studenten ha gett upp. I det sistnämnda fallet har studenten av olika skäl inte tagit del av stödåtgärderna i någon större utsträckning.

Också om man tittar på studenter och lärares upplevelse av åtgärderna, får framgången bedömas som blandad. Intervjuade studenter och lärare har upplevt vissa åtgärder som positiva, andra som

otillräckliga. Förutom utvärdering av genomförda åtgärder har intervjuerna bidragit till att identifiera och sätta ord på "nya" utmaningar, samt förslag på nya åtgärder.

Handledande lärare har upplevt att det har varit mer arbetskrävande och utmanande att handleda studenter med särskilda behov. Det har krävts mer tid, och den höga grad av tillgänglighet som har eftersträvats har varit energikrävande. Lärare finner också att deras pedagogiska och kommunikativa förmågor har kommit till korta, och att det har varit svårt att hitta sätt att förklara så att studenten förstår. Förslagsvis bör framför allt främst erfarna handledare ha hand om studenter med särskilda behov då knepen att "runda stenarna" är erfarenhetsbaserade. Lärare har också påtalat vikten av att ha ett handledarkollegium där man kan ventilera problem och få stöd och råd av kollegor. Ett annat förslag är att ha ett system med kollegiala avbytare, dvs. att studenten tillfälligt får en annan handledare, när man känner att man har kört fast.

Ytterligare ett förslag är att utveckla en uppsatslathund med hjälp av en äldre uppsats som i nuläget används som exempel-förebild. För studenter med NPF-funktionsnedsättningar har överföringsproblematiken varit stor, och man har inte riktigt förstått vad exemplet representerar och vilka lärdomar man ska överföra till det egna uppsatsarbetet. Exempel-uppsatsen skulle behöva kompletteras med förtydligande förklaringar om vad de olika textdelarna i uppsatsen representerar. Text förklara hur det teoretiska ramverket byggts upp i den aktuella uppsatsen.

I intervjuerna har studenterna påpekat att de största problemen är stress och oro, och utmaningen att klara av att genomföra uppsatsarbetet på en bestämd tid. Någon föreslår att man ska ha en förberedande uppsatskurs utöver den Teori- och metodkurs som ligger omedelbart före kandidatuppsatskursen och avslutas med att studenterna gör en forskningsdesign de kan använda i uppsatsarbetet.

Studenterna efterlyser hjälp med yttre strukturer såsom planering och precisering av lämpliga, successiva delmål för att lättare hinna med. Detta gäller inte minst eftersom det är vanligt att de har delar av tidigare kurser som släpar efter, vilka de också behöver bli klara med. Här föreligger en bristande samsyn mellan handledare och studenter, eftersom handledarna uppfattar att man har lagt ned mycket arbetet på att stödja studenterna med planering och tidsplan för olika moment.

Studenterna önskar också få hjälp att förbättra sin studieteknik för datainsamling och -analys, särskilt hur man sällar fram viktiga och sällar bort mindre viktiga data, liksom hur man ska skriva fram sina resultat. De har fått tämligen omfattande metodundervisning inför uppsatsarbetena, men har svårt att överföra det man har lärt sig om metoder till det egna arbetet, och att lita på metodernas relevans. Avseende skrivande finns det önskemål om samordning mellan handledning på ämnet och skrivhandledningen biblioteket, eftersom man upplever att information kan skilja sig.

Det studenterna har uppskattat mest har varit det goda bemötande man har fått av sina handledare, och att man har kunnat känna tillit till handledaren. Närheten till handledaren med täta träffar, snabb feedback och för det mesta omedelbara svar på frågor har lättat på stressen och oron, och betydligt underlättat uppsatsarbetet. En student klargör att den "en-till-en"-undervisning handledning utgör har varit den bästa undervisningsform hen har fått under sina universitetsstudier.

Skrivprogression

Eftersom vi identifierat det vetenskapliga skrivandet som särskilt utmanande för studenter med NPF-diagnoser, har vi utöver arbetet med uppsatskurserna utarbetat en progression kring undervisning

och skrivande i tidigare kurser. Liksom andra åtgärder vi prövat är detta också till hjälp för andra i studentgruppen då det skapar tydlighet och ger tid att utveckla skrivförmågorna.

Idén är att i samtliga kurser under programmets första år undervisa om olika delförmågor i det vetenskapliga skrivandet, och ge studenterna möjlighet att öva och få formativ bedömning. Exempel på saker vi arbetar med är att strukturera texter, referenshantering och att formulera frågeställningar och besvara dessa. Vi kopplar ihop undervisning – examination – respons och kamratrespons fokuserat till en eller två förmågor i taget. Efter det första året har studenterna uppmärksamats på, och övat, många delar av skrivutmaningen. Vi använder kamratrespons på många av kurserna. Studenten utvecklas i sitt skrivande också av att läsa andras texter och kommentera. Under första året har de tydliga instruktioner vad de ska titta på som stöd, men efterhand blir kamratresponsen mer självständig.

I detta arbete har vi samarbetat nära bibliotekets personal som ger delar av undervisningen om t ex referenshantering och akademisk text. Vi uppmuntrar studenterna att ta hjälp av bibliotekets skrivhandledning tidigt i programmet.

Arbetet med skrivprogressionen har välkomnats av studenterna och responsen har varit positiv i kursvärderingar. Också lärarylaget ser positivt på arbetet då det verkar ha god effekt, men det är svårt att veta vad som är orsak till bättre skrivande nu än i tidigare årskullar då många förändringar gjorts samtidigt. Mer uppföljning över längre tid behövs för att dra slutsatser. Lärarylaget har också diskuterat behovet av mer lärarresurs för formativ bedömning och noggrann läsning av studentarbeten. Det är möjligt att vi spar in den extraresurs vi lägger på detta genom minskat behov av handledning i uppsatskurserna, men det vet vi inte ännu.

Diskussion och slutsatser

Inom projektet genomfördes åtgärder som i stor utsträckning vände sig till hela studentgruppen. Detta med utgångspunkt i tidigare studier som pekat på behovet av generell inkluderande pedagogik för hela studentgruppen (Andersson m.fl. 2018, Häggbom 2015). Med erfarenheterna från projektet delar vi författarnas uppfattning att en bredare inkludering är önskvärd, men projektet har också visat att detta är både resurs- och arbetskrävande.

De genomförda åtgärderna:

- Arbete med tydliggörande och information
- Ansvar och kommunikation i lärarylaget
- Flexibel examination
- Stöd vid uppsatsskrivande
- Skrivprogression

har varit framgångsrika i olika grad. Vad gäller arbetet med tydliggörande och information, och till stora delar också skrivprogression, har vi hittat framgångsrika former, vilka fortsättningsvis måste upprätthållas, utvärderas och uppdateras. Övriga åtgärder kräver dock kompletterande insatser för att kunna vi ska kunna komma tillrätta med några av de problem vi stötte på.

Förstudiens slutsatser av vikten av att identifiera behovet tidigt har stärkts. De åtgärder som gjordes för att fånga studenterna i utbildningens inledande skede och slussa dem till det stöd som finns centralt var framgångsrika och relativt enkla. Detsamma gäller åtgärder för information, tydliggörande och rutiner kring kurser och programmet. Dessa åtgärder är oproblematiske då de inte

kräver mycket extra lärarresurs utan snarare kan spara lärarresurs då senare delen av utbildningen kan kräva mindre insats från lärarna när studenterna tidigt får stöd på olika sätt.

Flera åtgärder och anpassningar som vore lämpliga för studenter med NPF-funktionsnedsättning är mer utmanande och kräver eftertanke, diskussion i lärarkollegiet och inte minst lärarresurs för extra arbete. Detta gäller exempelvis flexibel examination, uppsatsstöd och skrivprogressionens noggranna återkoppling.

I samtalen under projektet återkom lärarlaget till diskussionen om att kunna göra anpassningar oh samtidigt ställa samma krav i kunskapsnivå och färdigheter, något som stöder tidigare studier kring lärarutmaningar och inkluderande pedagogik (Eriksson-Gustavsson & Holme 2009). I projektet framkom att det på några punkter förelåg diskrepanser mellan studenternas önskemål om hjälp med planering av studierna, och lärarnas krav på studenternas tillägnande av förmågan att kunna sälla bland informationen från kurslitteratur och föreläsningar. En annan tydlig problematik var att studenternas behov av tydlighet kunde komma i motsättning till lärarnas krav på studenternas förmåga att utföra självständigt arbete. En utmaning som vi erfarit genom projektet är behovet av samarbete och samsyn i lärarkollegiet, bland annat kring dessa frågor. Här krävs tid för samtal över tid och kunskap om funktionsnedsättningar och pedagogiska lösningar. Behovet av arenor för detta kollegiala arbete lyfts också i tidigare studier (Andersson m.fl. 2018).

En slutsats från detta projekt är att det för att göra en omställning till inkluderande pedagogik behövs resurser både för att höja lärares kompetens, och för att genomföra åtgärder och anpassningar, något som Andersson m.fl. 2018 också pekar på. Det behövs kunskapshöjning hos lärarkollegiet kring såväl inkluderande pedagogik som om funktionsnedsättningar som sådana, och de specifika utmaningar som gäller för olika funktionsnedsättningar. Många åtgärder och anpassningar är lärartidskrävande, såsom handledning vid uppsatsskrivande och insatser för tydliggörande och tätare återkoppling kring skrivande genom hela utbildningen.

Avslutningsvis har vi identifierat två områden vi önskar prioritera för framtida utvecklingsarbete; flexibel examination och utvecklande av verktyg för ökad trygghet och förmåga i uppsatsskrivande. För att kunna komma vidare på dessa båda områden behöver vi dock gå utanför vårt ämne, och istället samarbeta med forskare verksamma inom det specialpedagogiska fältet för att kunna del av kunskap och ny forskning på dessa områden.

Referenser

Andersson, Lotta; Egard, Hanna; Nordgren, Camilla & Staaf, Patricia. (2018). *Breddat deltagande för studenter med funktionsnedsättning –En utmaning för den högre utbildningen*. Högre utbildning 8 (1), 33-41

Aspeflo, Ulrika. UÅ. *Stödmaterial för att inkludera elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) i grundskolan*.

<https://medlem.foreningssupport.se/RFA/uploads/uc/St%C3%B6dmaterial%20f%C3%B6r%20inkludering%20i%20grundskolan.pdf> (2019-06-19)

Eriksson-Gustavsson, Anna-Lena & Holme, Lotta. (2009). *Att göra olika lika. Universitetslärares uppfattningar om och erfarenheter av undervisning av funktionshindrade studenter*.

Forskningsrapport LiU-PEK-R-257. Linköpings universitet: Institutionen för beteendevetenskap och lärande.

Gustafsson, Kristin; Skoglund, Pia & Svensson, Eva. 2018. *Redovisning NPF – projekt. Möjligheter till breddat deltagande 2017 -18*. Otryckt rapport Risk och miljöstudier, KAU 20180302.

Häggbom, Pia. (2015). *Universell design för lärande – Konceptet för ett paradigmskifte där vi anpassar lärosäten och inte studenter*. *Lärlärdom* 45-52. Växjö: Linneuniversitetet

Universitets- och högskolerådet. 2015. *Eurostudent V. En kort inblick i situationen för studenter med funktionsnedsättning*. https://www.uhr.se/globalassets/_uhr.se/lika-mojligheter/eurostudent/eurostudentv-funk-150624.pdf